

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ,
КРАЄЗНАВСТВА ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-методичної ради Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді від 30 травня 2019 року

Голова НМР

Т. АНДРІЙЧУК

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ департаменту освіти і науки
Миколаївської облдержадміністрації

08.08.2019 № 429

Навчальна програма гуртка з позашкільної освіти
«Школа лідерів»

3 роки навчання

м. Миколаїв – 2019

Автор:

Матуляк Марина Юріївна - практичний психолог, керівник гуртка «Школа лідерів» Миколаївського обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді

Рецензенти:

Риженков А.В., заступник директора з методичної роботи обласного Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді.

Білецька В.В., завідувача лабораторії практичної психології, соціальної роботи та інклюзивного навчання МОІППО

Пояснювальна записка

Початок ХХІ століття значно відрізняється від попереднього, і це яскраво позначається як на людині загалом, так і на її сприйнятті навколишнього світу. Сучасному суспільству потрібен громадянин, який спроможний по-новому поглянути на проблеми сьогодення, зуміти повести за собою інших. На перший план виходять такі важливі людські якості як мобільність, конкурентоспроможність. Особливо складно у такому бурхливому світі самовизначитись підлітку. Саме у підлітковому віці закладаються та формуються основи лідерського потенціалу, які проявляться у дорослому житті. Для досягнення особистісного успіху у соціумі дитині необхідні знання та уміння, за допомогою яких вона зможе не лише визначити свою життєву позицію, але й активно її реалізувати у рамках певного виду діяльності.

Будь-яка сфера діяльності вимагає від людини наявності лідерських якостей. Нажаль, сучасному суспільству не вистачає лідерів в повному розумінні цього слова, оскільки лідерство - це не тільки вміння вести за собою інших, але й уміння управляти своїм власним життям.

Навіть між фахівцями, теоретиками і практиками, досі триває суперечки на тему: «лідерами народжуються» або ж «лідерами стають». Так, деякі з них можуть переконати нас у тому, що хтось, безсумнівно, від народження має певні «екстраординарні особливості», які роблять з них лідерів, у той час як інші переконані, що за умовами певного правильного поєднання освіти, спеціальної підготовки та наявного досвіду можна «створити» і сформувати лідерські якості у людини.

З цією метою практичним психологом у позашкільному навчальному закладі на основі однорічної програми «Школа лідерів» Клочкової А.В. розроблена трьохрічна програма «Школа лідерів», орієнтована на формування у підростаючого покоління лідерських якостей. Зміст програми передбачає створення умов для ознайомлення вихованців із власним потенціалом, вироблення стратегій конструктивної поведінки, набуття навичок самоорганізації, психологічної гнучкості, проектування власного майбутнього, вміння долати труднощі та відстоювати свої права, конструктивно розв'язувати конфлікти, що є актуальним у сучасному бурхливому та швидкоплинному світі.

Мета - розвиток лідерських якостей у вихованців шляхом формування соціальної компетентності, навичок конструктивної міжособистісної взаємодії, формування розуміння своїх прав та обов'язків.

Завдання

- ознайомлення учнів з основами загальної та соціальної психології;
- розвиток навичок конструктивної міжособистісної взаємодії у різних сферах життя особистості дитини;
- формування та розвиток лідерських якостей;
- формування стійкого інтересу до психологічних знань;
- сприяти створенню атмосфери взаємодії довіри, відповідальності, поваги на засадах співробітництва.
- активне залучення вихованців до самоосвіти та саморозвитку;

- ознайомлення вихованців з їхніми правами та обов'язками, із основними положеннями загальної декларації прав людини, Конвенції ООН про Права дитини, законодавчих актів України.

Учасники. Програма розрахована на учнів середньої, старшої школи, студентів віком до 21 року.

Перед початком та наприкінці проведення програми з учасникам проводиться комплекс психодіагностичних методик, який надає можливість оцінити ефективність запропонованої програми.

Обладнання. Для проведення занять програми «Школа лідерів» необхідне просторове приміщення, щоб була можливість розташувати стільці колом, фліп-чарт, канцелярські вироби.

Реалізація програми здійснюється через наступні **форми роботи:** навчально-практичні заняття, вправи дослідницького, дидактичного, пошукового, релаксаційного та творчого характеру, міні-лекції, інформаційні повідомлення, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії, ігри-розминки тощо.

ПРОГРАМА ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Навчальне навантаження за програмою складає 2 години на тиждень (72 години на рік)

Мета програми - розвиток лідерських якостей вихованців шляхом скерування та довіри до інших; розуміння себе та інших; розвиток своєї пізнавальної та творчої діяльності.

Завдання програми:

- створення довірливої атмосфери у колективі;
- ознайомлення учнів з основами загальної психології;
- надання розуміння лідерства, функцій лідерства, лідерських якостей, наявність їх у вихованців;
- розвиток пізнавальної діяльності вихованців (пам'ять, увага, мислення, уява);
- розуміння психології особистості (темперамент, характер, воля, емоції).
- розвиток творчого підходу у розв'язанні життєвих ситуацій;

Розвиток лідерських якостей неможливий без пізнання себе, своїх можливостей та психологічних особливостей. Отже, курс першого року навчання орієнтований на знайомство учасників, створення довірливої обстановки у колективі. Вихованці знайомляться з психологією особистості та її особливостями, «я-концепцією», розвивають свої пізнавальні процеси, вчать творчо підходити до вирішення життєвих задач.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Всього
I	Знайомство	1,5	10,5	12
1.1	Вступне заняття. Поняття «лідер», «організатор», «керівник»	1.5	0.5	2
1.2	Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування		2	2
1.3	Я та інші		2	2

1.4	Ми - команда		2	2
1.5	Наші подібності та відмінності		2	2
1.6	Згуртованість та довіра		2	2
II	Розвиток пізнавальної сфери лідерів	3,5	12,5	16
2.1	Моя увага	1	3	4
2.2	Моя пам'ять. Методи розвитку пам'яті	1	3	4
2.3	Моя мисленнєва діяльність	1	3	4
2.4	Моя уява	0,5	3,5	4
III	Творчість - основа прогресу	1,5	14,5	16
3.1	Розвиток творчого мислення, як необхідна умова розвитку у сучасному світі	0,5	5,5	6
3.2	Розвиваймо свою творчість у роботі з казкою	0,5	3,5	4
3.3	«Правопівкульне малювання», як метод активізації роботи обох півкуль головного мозку	0,5	5,5	6
IV	Вивчаємо та пізнаємо себе. Психологія особистості лідера	8,5	15,5	24
4.1.	Поняття про особистість та її структуру	1	1	2
4.2	Хто я? Самосвідомість та «Я-концепція особистості»	1	1	2
4.3	Адекватна самооцінка - перший крок на шляху впевненості у собі	1	3	4
4.4	Емоції, стани, почуття	1	3	4
4.5	Відчуття та їх значення для людини	0,5	1,5	2
4.6	Управління сприйняттям - можливість детальніше керувати своїм життям	1	1	2
4.7	Позитивні та негативні якості особистості. Розвиток лідерських якостей		2	2
4.8	Мій темперамент	1	1	2
4.9	Мій характер	1	1	2
4.10	Воля. Вміння керувати вольовими процесами	1	1	2
V	Підсумки	1	3	4
5.1	Уявлення про себе як про лідера. Повторне діагностування		2	2

5.2	Підсумкове заняття (Екскурсія по місту)	1	1	2
	Усього	16	56	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ І ЗНАЙОМСТВО

1.1 Вступне заняття. Поняття «лідер», «організатор», «керівник»

(1,5 год. теорія, 0,5 год. практика)

Мета: познайомити учасників один з одним, ознайомити з метою та основними завданнями гуртка, розкрити такі поняття як «лідер», «організатор», «керівник», визначити світових лідерів сучасності та лідерів історичної ретроспективи. Визначити та прийняти правила роботи у гуртку. Визначити очікування учасників. Окреслити коло інтересів.

Практична частина: мозковий штурм «лідер - це...»

1.2 Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування (2 год. практика)

Мета - ознайомити з психодіагностичними методиками, провести діагностичну роботу на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка.

Практична частина: проведення та аналіз тесту "Я - Лідер" (Лутошкін).

1.3 Я та інші (2 год. практика)

Мета - продовжити знайомство учасників один з одним, налагодження позитивної атмосфери через практичні вправи на розвиток артистизму, емпатії, відчуття інших, розуміння своїх комплексів.

Практична частина: проведення практичних вправ на знайомство, розуміння своїх комплексів, саморозвиток.

Вправа «Створимо казку» - розвиток артистизму, сміливості, активності, творчості, виявлення лідерів.

1.4 Ми - команда (2 год. практика)

Мета - підвищити зацікавленість вихованців у відвідуванні занять, скерування групи, формування відчуття команди у учасників через практичні вправи. Ознайомлення з поняттями, що таке команда. Лідерство у команді.

Практична частина: треніг «Ми - команда».

1.5 Наші подібності та відмінності (2 год. практика)

Мета - продовження роботи на формування зацікавленості до занять гуртка та згуртованості групи. Введення поняття «психологічна інформація», обґрунтування неможливості її однозначного розподілу на добру та погану.

Практична частина: треніг «Наші подібності та відмінності».

1.6 Згуртованість та довіра (2 год. практика)

Мета - продовження роботи по груповій згуртованості, формування довірливих взаємин. Включення вправ, що пред'являють підвищені вимоги до взаємної довіри та вмінню координувати спільні дії, в руслі тілесно-орієнтованого підходу.

Практична частина: треніг «Скерування та довіра»

РОЗДІЛ ІІ РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ ЛІДЕРІВ

2.1. Моя увага (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомити з видами та властивостями уваги, за допомогою практичних завдань дізнатися про індивідуальні особливості властивостей уваги.

Практична частина: проведення ігор, вправ та прийомів, що сприяють розвитку уваги.

Тренінг спостережливої сенситивності.

2.2. Моя пам'ять. Методи розвитку пам'яті (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомити із процесами пам'яті, розглянути види пам'яті, за допомогою індивідуальних завдань дізнатися про індивідуальні особливості пам'яті, проаналізувати прийоми, що сприяють розвитку пам'яті.

Практична частина: проходження тестів на визначення слухо-мовної, логічної та механічної пам'яті, ігри на розвиток пам'яті.

2.3. Моя мисленнєва діяльність (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомити із процесами мислення. Види мислення. Вплив індивідуально-психологічних характеристик на протікання мисленнєвої діяльності.

Практична частина: проведення вправ та ігор на розвиток мислення.

Розв'язання даніток.

2.4. Моя уява (0,5 год. теорія, 3,5 год. практика)

Мета - ознайомити з особливостями уяви, за допомогою практичних завдань, з'ясувати індивідуальні особливості уяви.

Практична частина: проведення вправ та ігор на розвиток уяви. Розвиток уяви за допомогою методу «друдлів».

РОЗДІЛ III

ТВОРЧІСТЬ - ОСНОВА ПРОГРЕСУ

3.1 Розвиток творчого мислення, як необхідна умова розвитку у сучасному світі (0,5 год. теорія, 5,5 год. практика)

Мета - розвиток творчого потенціалу, креативності практичними завданнями та вправами.

Практична частина: проведення та аналіз батареї тестів Тунік «Творче мислення»

Тренінг креативності.

Розв'язування завдань «Так-ні».

3.2 Розвиваймо свою творчість у роботі з казкою (0,5 год. теорія, 1,5 год. практика)

Мета - ознайомити з методом казкотерапії, активізація процесів у безсвідомому, особистісний зріст та допомога вирішити будь-які життєві ускладнення.

Практична частина: написати самостійно свою казку.

3.3. «Правопівкульне малювання», як метод активізації роботи обох півкуль головного мозку (0,5 год. теорія, 3,5 год. практика)

Мета - самопізнання себе через метод «правопівкульного малювання». Права та ліва півкулі головного мозку людини.

Практична частина: малювання за технікою Бетті Едвардс «правопівкульне малювання».

РОЗДІЛ IV

ВИВЧАЄМО ТА ПІЗНАЄМО СЕБЕ. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЛІДЕРА

4.1 Поняття про особистість та її структуру

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розглянути поняття «індивід», «індивідуальність», «особистість». Розвиток особистості. Значення діяльності для становлення особистості. Структура особистості.

Практична частина: практична робота «Мої цінності».

Дискусія: «Яких людей можна назвати особистостями з великої літери в наші дні?»

4.2 Хто я? Самосвідомість та «Я-концепція особистості»

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розглянути поняття про свідомість та самосвідомість. «Я- концепція» особистості та її структурні елементи: когнітивний, емоційно- оцінний, поведінковий.

Практична частина: вправи на пізнання себе.

4.3 Адекватна самооцінка - перший крок на шляху впевненості у собі (1

год. теорія, 3 год. практика)

Мета - розглянути сутність, функції та різновиди самооцінки: занижена, адекватна, завищена. Переваги адекватної самооцінки.

Практична частина: тести на визначення рівня самооцінки.

Проективна методика «Автопортрет».

Проведення вправ та ігор на підвищення рівня самооцінки.

4.4 Емоції, стани, почуття (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - розібрати, що таке емоції та почуття, практично удосконалити вміння конструктивно їх висловлювати. Фізіологічні основи емоцій. Види емоційних станів. Вплив емоцій на спілкування.

Практична частина: практична робота «Користь та шкода емоцій»

Практична робота з набором «креативних карток-2»: «Настрій, стани, емоції, почуття»

Методика «Крижана стіна».

4.5 Відчуття, їх значення для людини

(0.5 год. теорія, 1,5 год. практика)

Мета - ознайомити з особливостями відчуттів, практично закріпити пройдений матеріал за допомогою ігор та вправ на відчуття.

Практична частина: анкетування на визначення свого домінуючого органу чуттів, проведення ігор та вправ на розвиток відчуттів.

4.6 Управління сприйняттям - можливість детальніше керувати своїм життям (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомити з особливостями сприйняття. Види сприйняття. Властивості сприйняття: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість, апперцепція.

Практична частина: виконання вправ та ігор на розвиток сприйняття.

4.7 Позитивні та негативні якості особистості. Розвиток лідерських якостей. (2 год. практика)

Мета - визначити позитивні та негативні якості особистості, розвивати лідерські якості через практичні вправи.

Практична частина: тренінг «Позитивні та негативні якості особистості. Розвиток лідерських якостей».

4.8 Мій темперамент (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати поняття про темперамент. Типи темпераменту: холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний. Сильні та слабкі сторони кожного типу темпераменту, прояв основних властивостей: активності, продуктивності, збудливості.

Практична частина: виявлення власного типу темпераменту кожного учасника за тестом Айзенка.

Робота в групах «Визнач рекомендацію»

4.9 Мій характер (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати поняття характеру, як системи найбільш стійких рис особистості. Фактори, що впливають на формування характеру: фізіологічні особливості, виховання, соціальне середовище, самовиховання. Зв'язок характеру та темпераменту. Екстраверсія та інтроверсія як риси характеру. Визначення особистісних рис характеру.

Практична частина: визначення типу акцентуацій характеру за модифікованим опитувальником С.І.Подмазіна.

4.10. Воля. Вміння керувати вольовими процесами (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати поняття воля, її основні признаки. Значення волі у житті людини в організації та регуляції її діяльності та спілкуванні. Первинні вольові якості особистості: сила волі, наполегливість, витримка. Вторинні - рішучість, сміливість, самоволодіння, впевненість. Третинні - відповідальність, дисциплінованість, принциповість, діловитість, ініціативність.

Практична частина: відпрацювання вправ на формування вольових звичок. Тест «Чи вольова ви людина?»

РОЗДІЛ V ПІДСУМКИ

5.1 Уявлення про себе як про лідера. Повторне діагностування

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - проведення повторної діагностичної роботи на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка, порівнювання результатів з попереднім діагностуванням на початку року.

Практична частина: проведення тесту "Я - Лідер".

5.2 Підсумкове заняття

Мета - рефлексія, зворотній зв'язок.

Практична частина: екскурсія містом, бесіда про гурткові заняття, анкетування.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ ВИХОВАНЦІВ ГУРТКА «ШКОЛА ЛІДЕРІВ»

Вихованці повинні знати:

- хто такий лідер, основні функції лідерства, свої лідерські якості;
- види та властивості уваги як психологічного процесу та стану людини;
- процеси та види пам'яті. Прийоми, що сприяють розвитку пам'яті;
- процеси та види мислення. Вплив індивідуально-психологічних характеристик на протікання мисленнєвої діяльності;
- особливості та індивідуальні особливості уяви. Зв'язок уяви з творчістю.
- психологію особистості (темперамент, характер, воля, емоції).

Вихованці повинні вміти:

- розвивати свою пам'ять, увагу, мислення, уяву;
- розпізнавати свої емоції, регулювати свій емоційний стан, настрій;
- планувати корекцію своїх особистісних негативних та акцентованих рис характеру:
- нестандартно вирішувати звичайні життєві задачі, розглядати проблеми багатопланово.

ПРОГРАМА ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Навчальне навантаження за програмою складає 2 години на тиждень (72 години на рік)

Мета програми - розвиток лідерських якостей вихованців шляхом формування соціальної компетентності, навичок ефективного спілкування, конструктивного вирішення конфліктних ситуацій та відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших. **Завдання** програми:

- ознайомлення учнів з основами соціальної психології;
- розвиток навичок конструктивної міжособистісної взаємодії під час конфліктних ситуацій;
- навчити визначати свої життєві цінності, сформувати відповідальне ставлення до власного життя.
- сформувати вміння реально оцінювати ситуації ризику, приймати відповідальне рішення та протистояти соціальному тиску.

Курс другого року навчання орієнтований на розвиток у вихованців лідерських якостей шляхом розвитку конструктивних навичок спілкування, оскільки справжній лідер повинен вміти ефективно спілкуватися з іншими, вміти ефективно вирішувати конфліктні ситуації, запобігати маніпуляціям з боку телебачення, деструктивних груп та групового натиску, розуміти цінність свого здоров'я та відповідально ставитись до власного життя.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Всього
I	Вступ	0,5	3,5	4
1.1	Вступне заняття. Колективний портрет лідера	0,5	1,5	2
1.2	Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування		2	2
II	Спілкування як засіб формування соціальної відповідальності	6	14	20
2.1	Спілкування та вміння чути	1	1	2
2.2	Розвиваймо навички ефективного спілкування	1	1	2
2.3	Відчуй іншого	1	3	4
2.4	Засоби спілкування	1	1	2
2.5	Вчимося розуміти та поважати інших	0,5	1,5	2
2.6.	Як спілкуватися результативно	0,5	1,5	2
2.7	Спілкування без слів або невербальне спілкування		4	4
2.8	Мова жестів	1	1	2
III	Теорія та практика виходу з конфліктних ситуацій	2	6	8
3.1	Конфлікти. Причини виникнення	1	3	4
3.2	Ідентифікація конфлікту та шляхи його конструктивного вирішення	1	3	4
IV	Подолання деструктивних впливів мас-медіа	9	17	26
4.1	Індивідуальна вразливість та запобігання маніпулюванню	1	1	2
4.2	Маніпуляції та захист від них	1	3	4
4.3	Психологія групового тиску	1	3	4
4.4	Критичне мислення як спосіб протистояти груповому тиску	1	1	2
4.5	Як зміцнити свою позицію	1	1	2
4.6	Реклама і засоби масової інформації	1	1	2
4.7	Некритичне сприйняття інформації	1	1	2
4.8	Принципи тиску у культовій групі	1	1	2
4.9	Психологічна безпека при взаємодії з деструктивними	1	1	2

	групами			
4.10	Методи соціалізації агресії		4	4
V	Здоровий спосіб життя і усвідомлення важливості відповідальної поведінки у ситуаціях ризику	2	8	10
5.1	Наше здоров'я	1	1	2
5.2	Основи здорового способу життя	1	1	2
5.3	Визнач свою позицію		2	2
5.4	Як діяти у ситуаціях ризику		2	2
5.5	Моє майбутнє		2	2
VI	Підсумки	1	3	4
6.1	Уявлення про себе як про лідера. Повторне діагностування		2	2
6.2	Підсумкове заняття (Екскурсія по місту)	1	1	2
Усього		20,5	51,5	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ I ВСТУП

1.1 .Вступне заняття. Колективний портрет лідера

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - повторення засвоєного матеріалу з минулого року: лідер, команда, риси лідера.

Практична частина: мозковий штурм «лідер - це...», створення колажу «Колективний портрет лідера»

1.2.Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування

(2 год. практика)

Мета - проведення діагностичної роботи на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка.

Практична частина: проведення тесту «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур».

РОЗДІЛ II

СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

2.1 Спілкування та вміння чути (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - сформуванню уявлення про спілкування як психологічне явище. Продемонструвати спотворення інформації під час її передачі від однієї людини до іншої, важливість зворотних зв'язків під час спілкування та навичок ефективного слухання.

Практична частина: проведення анкети «Чи вмієте ви чути?»

Проведення практичних вправ, що демонструють спотворення інформації під час передачі інформації один одному та вправ на розвиток навичок ефективного слухання.

2.2 Розвиваймо навички ефективного спілкування

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - формування навичок групової взаємодії та ефективного спілкування. Три сторони спілкування. Секрети ефективного спілкування.

Практична частина: виконання вправ та ігор, що сприяють розвитку ефективного спілкування.

2.3 Відчуй іншого

(1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - розвиток соціальної спостережливості, вербальної взаємодії.

Практична частина: тренінг «Відчуй іншого»

Рольова гра «Цивілізація»

2.4 Засоби спілкування (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - продовжити розвиток навичок ефективного спілкування. Продемонструвати, що засобами спілкування виступають не лише слова, але й інтонації, жести, контекст спілкування. Дистанція у спілкуванні.

Практична частина: тренінг «Засоби спілкування».

2.5 Вчимося розуміти та поважати інших

(0,5 год. теорія, 1,5 год. практика)

Мета - показати значущість толерантної поведінки під час взаємодії з іншими, формування навичок без оціночного спілкування, безконфліктної взаємодії. «Я-повідомлення» - прийом толерантного спілкування.

Практична частина: тренінг «Вчимося розуміти та поважати інших».

2.6 Як спілкуватися результативно

(0,5 год. теорія, 1,5 год. практика)

Мета - розкрити сутність відповідальної поведінки, навчитись казати «ні». Види поведінки: пасивна, агресивна, відповідальна.

Практична частина: тренінг «Як спілкуватися результативно».

2.7 Спілкування без слів або невербальне спілкування

(4 год. практика)

Мета - розвиток навичок невербальної комунікації, уміння розшифровувати невербальні сигнали інших учасників спілкування через практичні вправи та ігри.

Практична частина: проведення вправ та ігор на розвиток невербальної комунікації.

2.8 Мова жестів

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - продовження розвитку навичок невербального спілкування. Жести. Міміка. Пантоміміка.

Практична частина: проведення вправ та ігор на розвиток невербальної комунікації.

РОЗДІЛ III

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ВИХОДУ З КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

3.1. Конфлікти та причини їх виникнення

(1 год. теорія, 3 год, практика)

Мета - визначити поняття «конфлікт», «конфліктна ситуація», «інцидент», «конфліктоген»

Практична частина: практична робота «Конфліктогени

Визначення ступеню особистісної конфліктності за тестом «Самооцінка конфліктності».

Визначення тактики поведінки у конфлікті за тестом «Тактика поведінки у конфлікті»

Рольова гра «Фінансові авантюристи».

3.2. Ідентифікація конфлікту та шляхи його конструктивного вирішення

(1 год. теорія, 3 год, практика)

Мета - визначити позитивні та негативні сторони конфлікту. Структура конфлікту. Формули конфліктів. Моделі поведінки у конфлікті.

Практична частина: діагностика стилів поведінки у конфліктних ситуаціях за тестом Томаса.

Тренінг «Шляхи вирішення конфліктних ситуацій».

РОЗДІЛ IV

ПОДОЛАННЯ ДЕСТРУКТИВНИХ ВПЛИВІВ МАС-МЕДІА

4.1 Індивідуальна вразливість та запобігання маніпулюванню

(1 год. теорія, 2 год. практика)

Мета - розкрити психологічний механізм маніпулювання. Усвідомити наявність власних «слабких струн». Ірраціональні судження та настанови як передумова для маніпулювання. Отримати позитивний досвід трансформації ірраціональних настановлень в раціональні. Переваги позитивного мислення. Практична частина: групова гра «Внутрішня порожнеча».

4.2 Маніпуляції та захист від них (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомлення з основними способами психологічних маніпуляцій. Шляхи захисту від маніпуляцій

Практична частина: Рольова гра «Збереження культури» Рольова гра «Маніпуляції».

4.3 Психологія групового тиску (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомлення з феноменом тиску групової думки на індивідуальні сприйняття. Механізм групового психологічного впливу. Шляхи подолання залежності від групового тиску.

Практична частина: виконання практичних вправ, які демонструють взаємодію особистості і групи.

Вивчення мотивації схвалення скороченим варіантом методики Д.Крауна та Д.Марлоу.

4.4 Критичне мислення як спосіб протистояти груповому тиску (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - переосмислення отриманої на попередніх занятті знань про критичне мислення. Отримання досвіду застосування критичного мислення. Аналіз власних способів ухвалення рішення та вибору поведінки.

Практична частина: колективне створення Кодексу поведінки у гуртку «Школа лідерів».

4.5 Як зміцнити свою позицію (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - отримання досвіду з рефлексивного самоаналізу та аналізу життєвої ситуації. Пригадати механізми формування адекватної самооцінки. Самопроекування. Самореалізація та самоактуалізація людини. Практична частина: керована візуалізація «До чого я прагну?» Діагностика різних аспектів «Я-концепції»

4.6 Реклама і засоби масової інформації (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомлення з найпоширенішими способами маніпулятивного впливу з боку ЗМІ та реклами. Отримання досвіду застосування навичок критичного мислення щодо продукції мас-медіа.

Практична частина: групова робота «Інформаційний вплив на людину»

4.7 Некритичне сприйняття інформації (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомитися з основними механізмами впливу інформації на свідомість людини. Способи переробки інформації. Управління свідомістю за допомогою інформації.

Практична частина: проведення ігор-головоломок, які ілюструють, що з* інформацією необхідно взаємодіяти осмислено.

Дискусії: «Інформування та пропаганда: подібності та відмінності», «Схеми роботи з інформацією».

4.8 Принципи тиску у культовій групі (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - сформулювати уявлення про ключові поняття соціальної психології: група, вплив групової думки, лідерство. Власні стратегії поведінки у групі. Лідерство: формальне та неформальне.

Практична частина: психологічні ігри та вправи з теми: «Принципи тиску у культовій групі».

4.9 Психологічна безпека при взаємодії з деструктивними групами (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомити з ознаками деструктивних груп і використовуваними ними механізмами впливу на свідомість. Технології вербування. Секти деструктивні культури як частина соціальної реальності: ознаки, причини виникнення, способи протидії

Практична частина: психологічна гра з елементами імпровізації „Переконай-но”

4.10. Методи соціалізації агресії (4 год. практика)

Мета - розвиток емоційної і соціальної компетенції, формування комунікативних навичок, соціалізація агресії.

Практична частина: проведення настільної гри «Коржик».

РОЗДІЛ V

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ І УСВІДОМЛЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У СИТУАЦІЯХ РИЗИКУ

5.1 Наше здоров'я (1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - надати інформацію про здоров'я, ЗСЖ та фактори, що впливають на здоров'я, сформулювати бачення та усвідомлення власних пріоритетних цінностей, необхідних для повноцінного життя.

Практична частина: тренінг «Здоров'я».

5.2 Основи здорового способу життя

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - надати інформацію про здоров'я, ЗСЖ та причини, що впливають на здоров'я.

Практична частина: Рольова гра «Все залежить від тебе».

5.3 Визнач свою позицію (2 год. практика)

Мета - формування бачення та усвідомлення власних пріоритетних цінностей необхідних для повноцінного життя. Активна життєва позиція. Відповідальна поведінка. Схема прийняття рішень.

Практична частина: тренінг «Визнач свою позицію».

5.4 Як діяти в ситуації ризику? (2 год. практика)

Мета - розвиток навичок протистояння соціальному тиску,- аргументованої відмови

Практична частина: тренінг «Як діяти в ситуації ризику?»

5.5 „Моє майбутнє" (2 год. практика)

Мета - сформувані прагнення займати активну життєву позицію. Протидіяння вживанню наркотичних речовин.

Практична частина: тренінг «Моє майбутнє».

РОЗДІЛ VI ПІДСУМКИ

6.1 Уявлення про себе як про лідера. Повторне діагностування

(2 год. практика)

Мета - проведення діагностичної роботи на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка, порівняння результатів з минулим тестуванням. Практична частина: проведення тесту "Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур".

6.2 Підсумкове заняття (Екскурсія по місту) (2 год. практика)

Мета - рефлексія, зворотній зв'язок.

Практична частина: екскурсія містом, бесіда про гурткові заняття, анкетування.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ ВИХОВАНЦІВ ГУРТКА «ШКОЛА ЛІДЕРІВ»

Вихованці повинні знати:

- психологічні особливості та види спілкування (вербальне, невербальне);
- види поведінки: агресивна, пасивна, відповідальна;
- види конфліктів. Структура конфліктів. Стилi поведінки у конфліктних ситуаціях;
- психологічний механізм маніпуляцій та захист від них;
- що таке здоров'я, основи ЗСЖ.

Вихованці повинні вміти:

- застосовувати навички ефективного спілкування на практиці;
- розвивати соціальну спостережливість, вербальну взаємодію;
- вміти розшифровувати навички невербальної комунікації;
- освоїти прийоми «Я-повідомлення»;
- володіти прийомами ефективного виходу з конфліктних ситуацій;

- розпізнавати та долати маніпуляції з боку телебачення, групового тиску, тиску деструктивних груп;
- сформувати власну життєву позицію відповідальної поведінки;
- протистояти соціальному тиску, вміти аргументовано відмовляти.

ПРОГРАМА ТРЕТЬОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Навчальне навантаження за програмою складає 2 години на тиждень (72 години на рік)

Мета - розвиток лідерських якостей вихованців шляхом розуміння законів лідерства, розвитком організаторських та комунікативних навичок вихованців, розуміння своїх прав та обов'язків.

Завдання програми:

- продовжити ознайомлення учнів з основами соціальної психології, психології лідерства;
- навчити працювати у команді, відчувати та розуміти інших людей;
- вміти вдало подати себе, розуміючи наявність особистісного іміджу;
- ознайомлення з системою тайм-менеджменту;
- ознайомлення вихованців з їхніми правами та обов'язками, із основними положеннями загальної декларації прав людини, Конвенції ООН про Права дитини, законодавчих актів України.

Третій рік навчання - останній і ключовий, він охоплює усі отримані за два роки знання, уміння та навички, їх узагальнення та удосконалення. Третій рік орієнтований безпосередньо на лідер-курс - продовження розвитку своїх лідерських якостей через розвиток комунікативних, організаторських здібностей, засвоєння основних законів лідерства, вміння працювати у команді, ставити та досягати поставлені цілі, знати свої права та обов'язки у правовому русі.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		Теорія	Практика	Всього
I	Вступ	0,5	3,5	4
1.1	Вступне заняття. Я - лідер	0,5	1,5	2
1.2	Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування		2	2
II	Розвиток організаторських та комунікативних здібностей лідерів	13	15	28
2.1	Особистісні риси лідера	1	1	2
2.2.	Лідер формальний та неформальний	1	1	2
2.3	Закони лідерства	1	1	2
2.4	Лідер і команда	1	1	2
2.5	Групова згуртованість		4	6
2.6	Поняття іміджу	1	1	2
2.7	Імідж сучасного лідера	1	1	2
2.8	Індивідуальні стилі керівництва	1	1	2
2.9	Правила ефективного бесіди	1	1	2

2.10	Навички ораторського мистецтва	1	3	4
2.11	Культура спілкування	1	1	2
III	Навички самоконтролю		10	14
3.1	Самоконтроль. Поведінка під час критичних ситуацій		1	2
3.2	Страх: прояви, передумови виникнення	1	3	4
3.3	Паніка: причини виникнення, способи подолання	1	3	4
3.4.	Навички зняття стресу. Копінг-поведінка у стресових ситуаціях	1	3	4
IV	Кроки створення особистісної системи тайм-менеджменту	5	9	14
4.1	Правила здорового відпочинку	1	1	2
4.2	Мотивація до виконання обов'язкових завдань	1	1	2
4.3	Навички цілепокладання	1	3	4
4.4	Планування своєї діяльності.	1	2	3
	Колесо життя			
4.5	Визначення пріоритетів у житті	1	2	3
V	Людина. Громадянин. Лідер	3	5	8
5.1	Ази правової культури. Конвенція ООН про права дитини	1	1	2
5.2	Твоя відповідальність. Ділова гра «Вибори»	1	3	4
5.3	Моя майбутня професія	1	1	2
VI	Підсумки		4	4
6.1	Презентація своїх напрацювань «Я відчуваю себе лідером». Повторне діагностування		2	2
6.2	Підсумкове заняття (Екскурсія по місту)		2	2
Усього		25,5	46,5	72

ЗМІСТ ПРОГРАМИ РОЗДІЛ I ВСТУП

1.1. Вступне заняття. Я - лідер

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - повторення засвоєного матеріалу з минулого року: лідер,- команда, риси лідера.

Практична частина: тренінг «Я - лідер»

1.2. Уявлення про себе як про лідера. Вхідне тестування

(2 год. практика)

Мета - проведення діагностичної роботи на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка.

Практична частина: проведення психодіагностичної методики „Самооцінка лідерства”.

РОЗДІЛ II

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЛІДЕРІВ

2.1. Особистісні риси лідера

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати основні теорії лідерства. Функції лідерства. Типи лідерства. Теорії рис особистості лідерських якостей.

Практична частина: мозковий штурм «Основні лідерські якості...». Практикум: «Визначення особистісних лідерських якостей»

2.2 Лідер формальний та неформальний

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомитись з поняттями формального та неформального лідерства, розібрати їх основні функції. Стили керівництва сучасного лідера.

Практична частина: дискусія: «Стили керівництва сучасних світових політичних та естрадних лідерів». Тест «Чи впевнені у ви у собі?»

2.3 Закони лідерства. Закони видатних особистостей

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати основні закони лідерства: Обов'язки та привілегії лідерства.

Практична частина: практикум: «На скільки дотримуюсь законів лідерства у своєму житті»

2.4 Лідер і команда

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - повторення поняття «команда». Розібрати роль лідера у команді. Як створювати перспективи, щоб інші бажали їх реалізовувати. П'ять рівнів лідерства. Виховання особистості у колективній діяльності.

Практична частина: тренінг «Формуємо єдину команду»

2.5 Групова згуртованість

(2 год. теорія, 4 год. практика)

Мета - розібрати поняття «групова скерованість». Фактори, що впливають на групову скерованість. Сила скерованості. Наслідки скерованості. Зв'язок скерованості групи та ефективності роботи. Динамічні процеси у групах. Групова динаміка у групах. Різновікові групи.

Практична частина: проведення занять на розвиток групової скерованості: «Тренінг підвищення групової скерованості», «Самоповага та повага інших», «Колаж на тему дружба».

2.6 Поняття іміджу

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - визначити поняття «імідж» та його складові. Імідж як процес формування бажаного образу. Іміджелогія, РЯ-компанія.

Практична частина: розбір іміджу відомих лідерів, відпрацювання навичок власного іміджу.

2.7 Імідж сучасного лідера

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - опрацювати тему - зовнішній вигляд - «візитна картка особистості». Стиль одягу. Правила телефонних розмов. Психологічний аспект іміджу.

Практична частина: проведення вправ та ігор на відпрацювання навичок ділового спілкування. Тест «Чи подобається ви людям?»

2.8 Індивідуальні стилі керівництва

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати, що таке індивідуальний стиль керівництва. Авторитарний, демократичний та ліберальний стилі керівництва. Ефективний стиль керівництва. Комфортність.

Практична частина: Гра «Стилi лiдерства»

2.9 Правила ефективної бесіди

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розібрати основні правила ведення ефективної бесіди. Тон розмови. Жести під час бесіди. Дистанція під час спілкування.

Практична частина: вправи та ігри на вміння вести бесіду. Тест «Чи розумієте ви мову жестів?»

2.10 Навички ораторського мистецтва

(1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - розібрати відмінності між ораторським мовленням від щоденного мовлення. Інструменти оратора. Способи та закони побудови ораторського мистецтва.

Практична частина: вправи та ігри на подолання остраху перед публічними виступами.

2.11 Культура спілкування

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - обговорення впливу негативної інформації на людину. Навчитися виражати свої почуття без оцінок, незадоволення, образ. Ознайомлення з поняттями «прохання», «вимога». Основні правила етикету.

Практична частина: тренінг «Культура спілкування»

РОЗДІЛ III НАВИЧКИ САМОКОНТРОЛЮ

3.1 Самоконтроль. Поведінка під час критичних ситуацій

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - допомогти учасникам проаналізувати ситуацію щодо умов, необхідних для реалізації вказаної роботи; продемонструвати різницю в сприйнятті проблем різними людьми, в методах їхнього вирішення, проілюструвати схильності людей розв'язувати проблеми відповідно до персональних особливостей.

Практична частина: тренінг «Я вирішую проблеми»

3.2 Страх: прояви, передумови виникнення

(1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомити з поняттям «страху». Прояви страху. Різновиди страху. Передумови виникнення страхів. Діагностування страхів.

Практична частина: діагностика страхів: тест «Незавершені речення»; проєктивні методики «Намалюй свій страх»; проведення ігор на подолання страхів.

3.3 Паніка: причини виникнення, способи подолання

(1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - надати основні рекомендації поведінки під час паніки. Як виникає паніка, як її подолати.

Практична частина: проєктивна методика «Коробочка»

3.4 Навички зняття стресу. Копінг-поведінка у стресових ситуаціях

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомити з поняттям «стрес», «травма». Негативний вплив стресу на організм людини.

Практична частина: проєктивна методика «Напиши казку Червоний Капелюх на свій лад».

РОЗДІЛ IV

КРОКИ СТВОРЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ СИСТЕМИ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ

4.1 Правила здорового відпочинку

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомитися з поняттям «тайм-менеджмент»; розглянути важливість відпочинку під час робочого дня. Максимальне переключення під час відпочинку. Творчі лінощі. Ефективний сон. Біоритми людини.

Практична частина: бесіда на тему: «Чи вмієте ви відпочивати?»

4.2 Мотивація до виконання обов'язкових завдань

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - розглянути різноманітні методи для мотивації роботи з неприємними завданнями: «Якори», метод «Швейцарського сиру». Як швидко впоратися з неприємними завданнями? «Розглобалізація» об'ємних завдань, нагороди та покарання.

Практична частина: складання особистісної таблиці щоденних справ зі списком нагород за виконання. Ведення особистого щоденника

4.3 Навички цілепокладання (1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - визначити різницю між поняттями «мрія» і «ціль», способи досягнення поставленої мети за SMART - технологією.

Практична частина: тренінг «Основи цілепокладання»

Мозковий штурм: «Що заважає на шляху до досягнення цілі?»

Вправа «Карта бажань».

4.4 Планування своєї діяльності. Колесо життя

(1 год. теорія, 2 год. практика)

Мета - ознайомитися з поняттям «планування». Алгоритм планування. Результативно - орієнтовний список завдань. Пріорітезація завдань у списку. Пунктуальність. Принцип «інформаційної надлишковості».

Практична частина: виконання вправи «Колесо життя».

4.5. Визначення пріоритетів у житті (1 год. теорія, 2 год. практика)

Мета - визначення своїх пріоритетів у житті. Стратегія відмови. Мистецтво твердого «ні». Критерії пріоритетності. Пріоритетність довготривалих цілей.

Практична частина: рольові ігри на тему: «Я можу сказати ні»

РОЗДІЛ V

ЛЮДИНА. ГРОМАДЯНИН. ЛІДЕР

5.1 Ази правової культури. Конвенція ООН про права дитини.

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомити з основними положеннями Конвенції про права дитини, формувати у них навички використання отриманих знань при вирішенні реальних життєвих ситуацій. Ознайомити з основними правами дитини в Україні та механізмом їхньої реалізації на внутрішньодержавному рівні.

Практична частина: тренінг «Знай свої права»

5.2 Твоя відповідальність. Ділова гра «Вибори»

(1 год. теорія, 3 год. практика)

Мета - ознайомити підлітків з відповідальністю, яку вони несуть при порушенні законів України. Розкрити основні положення про вибори народних депутатів та президента в Україні; сприяти виробленню свідомого ставлення до виборів.

Практична частина: ділова гра «Вибори»

5.3 Моя майбутня професія

(1 год. теорія, 1 год. практика)

Мета - ознайомити зі світом професій, провести діагностичну роботу на визначення особистісного професійного типу особистості.

Практична частина: проведення тестів на визначення професійного типу особистості.

РОЗДІЛ VI ПІДСУМКИ

6.1. Презентація своїх напрацювань «Я відчуваю себе лідером». Повторне діагностування (2 год. практика)

Мета - підведення підсумків роботи гуртка, презентація своїх напрацювань, отриманих під час роботи гуртка. Проведення діагностичної роботи на виявлення лідерських якостей у вихованців гуртка, порівняння результатів з минулим тестуванням.

Практична частина: проведення психо діагностичної методики „Самооцінка лідерства”.

6.2. Підсумкове заняття (Екскурсія по місту) (2 год. практика)

Мета - рефлексія, анкетування, зворотній зв'язок.

Практична частина: екскурсія містом, бесіда про гурткові заняття, анкетування.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗНАТЬ ТА ВМІнь ВИХОВАНЦІВ ГУРТКА «ШКОЛА ЛІДЕРІВ»

Вихованці повинні знати:

- що вивчають основні теорії лідерства;
- особливості стилів керівництва сучасних лідерів (авторитарний, демократичний, ліберальний);
- що таке імідж, його складові;
- правила етикету спілкування;
- прийоми дії під час паніки;
- що таке страх, причини виникнення, шляхи подолання;
- основи цілепокладання;
- знати свої права та обов'язки.

Вихованці повинні вміти:

- розрізняти формальних та неформальних лідерів на практиці;
- вміти визначати стилі керівництва;

- користуватися методами подолання своїх острахів, стресів, агресивних проявів;
- вміти керувати своїм часом та планувати свою діяльність;
- ставити та досягати цілі за SMART-технологією.
- володіти навичками правомірної поведінки, вміти діяти у різних життєвих ситуаціях відповідно до норм права.

Література

1. Анн Л.Ф. Психологический тренинг с подростками. - СПб.: Питер, 2007. – 55 с.
2. Анцупова А.Я. Малышев А.А. Введение в конфликтологию. - К.: МАУП, 1996. - 103 с.
3. Архангельський Г.А. Тайм драйв: Как успевать жить и работать/Глеб Архангельський.- М.: Манн, Иванов и Фербер, 2005. - 240 с.
4. Безпалько О, Савич Ж Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. Посіб. - К.: Навч. книга, 2002. - 112 с.
5. Войцихова А. Виховуємо лідерів. - К.: Главник, 2007. - 112 с.
6. Грецов А.Г. Тренинг общения для подростков. - СПб.: Питер, 2006. - 160с.
7. Зимівець Н.В., Сивогракові З.А., Лешук Н.О. та ін Твоє життя - твій вибір: Навч.-метод. Посіб. - К.: Навч. Книга, 2002. - 190 с.
8. Иванова Е.Н. Эффективное общение и конфликты. - С Пб., Рига, 1997 - 204 с.
9. Карамушка Л. Управління конфліктами в освітніх організаціях/ Людмила Карамушка. - К.: Шк.світ, 2011. - 128 с. - (Бібліотека «Шкільного світу»)
- 10.Квітка Я.М., Константинов С.Ф., Ковганич Г.Г., Денисова О.І. Знаємо та реалізуємо свої права: Навч.: -метод. Посіб. - К.: Навч. книга, 2002. - 239с.
- 11.Клочкова А.В. Програма гуртка «Школа лідерів» - Миколаїв: МОЦТКЕ УМ, 2010.- 11 с.
- 12.Корекційно-розвивальні програми/Упорядник Л.В. Підлипна - Івано-Франківськ: ОППО, 2006. - 164 с.
- 13.Левченко Інна Формування у підлітків творчих рис, уміння бачити і створювати нове, незвичайне /Психолог №22-23, червень 2011 С.35-54
- 14.Марганець Л.А. Ділова людина: шляхи становлення: заняття зі старшокласниками/ Лілія Марганець. - К.: Шк світ, 2011. - 128с. - (Бібліотека «Шкільного світу»)
- 15.Маценко В. Технологія іміджу. - К.: Главник, 2005. - 96с. - (Психол.інструментарій)
- 16.Мерзлякова О.Л. Профілактика деструктивних впливів мас-медіа: програма занять для молоді/Олена Мерзлякова. - К.:Шк.:світ,2010. - 128с.
- 17.Прасол Д.В. Психодіагностика та корекція в роботі шкільного психолога. - Миколаїв: вид-во «Кріт», 2005.- 236 с.
- 18.Пов'якель Н.І. психологія дитячих страхів/Надія Пов'якель, Оксана Складенко. - К.: Шк.світ, 2011. - 128 с. - (Бібліотека «Шкільного світу»)
- 19.Професійні здібності учня/ Упоряд.: С.Максименко, О.Главник, М.Левтик - К.:Главник, 2004. - 112с.- («Психол. інструментарій»)
- 20.Психологу для роботи, діагностичні методики: збірник [Текст]/ [уклад.: М.В.Лемак, В.Ю. Петрище].-Вид.2-ге, виправл. - Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2012,- С.548-552

- 21.Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб.пособие: В 2 кн. - М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. - Кн. 1: Система работы психолога с детьми раннего возраста. - 384 с.
- 22.Роговик Л.С. Психомоторика: практикум. Навчальний посібник. - К.: Главник, 2006. - 144 с. - (серія «Психол. інструментарій»)
- 23.Руденко Є.В. Методики професійної психодіагностики/Євгенія Руденко. - К.: Шк.світ, 2011. - 128с. - (Бібліотека «Шкільного світу»)
- 24.Самооцінка учня/ Упоряд.: С.Максименко, Н.Шевченко, О.Главник. - К.:Главник, 2004. - 112с.- («Психол. інструментарій»)
- 25.Тренерська валіза. - Упоряд.: О.Главник, Р.Безпальча, О.Попова - К.: Главник, 2006. - 144 с. (Серія «Психол. інструментарій»)
- 26.Тернопільська В.І. Психологія для старшокласників (від самопізнання до соціальної відповідальності): Навчальний посібник/ За ред..проф. М.В.Левківського. - К.:Центр навчальної літератури, 2004. - 272 с.
- 27.Теплякова К. Конфликт и общение: Тренинг для учителей - Одесса: ООИУУ, 2001.-76с.
- 28.Трейси Брайн Управляй своим временем и удвой результаты: Пер.с англ. - М.: Издательский дом «Вильяме», 2006. - 64 с.
- 29.Туник Е. Е. Психодиагностика творческого мышления. Креативные тесты. — СПб.: Изд-во «Дидактика Плюс», 2002.
- 30.Шепель В.М. Имиджология: секреты личного общения. - М., 1994. - 112с.
- 31.Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. - М., Изд-во института Психотерапии, 2002. - 490 с.